



FOLIA ENCICLOPEDICĂ LITERARĂ. \*\*\* APARE IN FIECARE LUNĂ DE DOUE-ORI

<p><b>Prețul abonamentului:</b>          Pentru Austro-Ungaria . . . . . 6 corăne          Pentru România și străinătate . . . . . 8 franci          Inserate 1 em. <input type="checkbox"/> o dată 2 fil. de două-ori 3 fil.</p>	<p>PROPRIETAR ȘI EDITOR:  <b>GEORGIU M. UNGUREAN</b>          REDACTOR RESPONSABIL:  <b>S. P. SIMONU.</b></p>	<p><i>Tot ce privește foia sunt a se trimite la</i>  <b>Redacția și Administrația „Rev. Ilustrată”</b>          Bistrița, strada Lemnelor 44.</p>
---	---	---

### Prima societate teatrală română ambulantă în Transilvania (în 1870).

(Vezi pagina 141).



Ioan Gavruș, Ioan Baci, Maria Centea, Vasiliu Filip, Andr. Centea, Vasiliu Ghețe, Vasiliu Micle, Vasiliu Podoba, Georgiu Alesandrescu Margareta Alesandr.

(sufler.)



## Doina în Ardeal.

(Umare.)

Cu această ocaziune este la locul seu se arătăm câte particule sau exclamațiuni folosește Românul — ca refrene — am putea dice, atât înainte de începerea horei — cântecului — (ante-refrene mici) cât și în finea lor — (postrefrene mici) — sau și ambele deodată: Unul înainte și altul îndărpt; așa: a) anterefrene: după cum le-am aușit în diverse locuri cântându-se:

D. es. cu: *Că vai!*

(Că vai) „Frunză verde de nuia-re  
„Rea podobă-i dragostea-re  
„Că n'ai stare la culca-re  
„Nici odihnă la mâncare.

(Că vai) „Mă culc năptea se dorm-ú,  
„Dar nu mi-se face somnu-ú  
„Și mă culc se odihnescu-ú  
„Dar la tin' badeo, — gândescu-ú!

\* \* \*

Cu *dia* și *Ei-că* îndărpt cu refrenul *măi!*

(Dio) Bate-l Dămne pe-acelare, (bis)  
„Cine-șt lasă țara sa-re, măi!

(Ei-că) „Numai satul mi-am lăsatu-ú (bis)  
„Și trăiește cu mult bănatu-ú-măi!”

\* \* \*

Cu *și* d. e.

(Și) „Rău maică m'ai blăstămatu-ú, (bis)  
„Se d'ambu din țară'n țară  
„Ca și-un ban dela cămară . . .

(Și) „Se d'ambu din sat în satu-ú  
„Ca și-un ban nenumăratu-ú!”

Cu *că* d. es.

(Că) „D'ardeai tu lume cu foc  
„Pe lături și pe mijloc  
„N'avui în tin' nici un noroc.”

Cu *că* și *și-că* d. es.

(Că) „Tuturor lumea li-e dragă  
„Mie mi-e cernelă neșră,  
„Mie mi-e cernelă neșră . . .

(Și că) „Tuturor lumea li-e bună  
„Dar mie mi-e mășrăgună,  
„Dar mie mi-e mășrăgună . . .

(Că) „Tuturor le pare bine  
„C'a picat răul pe mine,  
„C'a picat răul pe mine . . .

(Și că) „Nu-i pară nimăru  
„C'a pica pe pruncii lui,  
„C'a pica pe pruncii lui!” . . .

\* \* \*

Cu *că* și *ba-că* d. es.

(Că) „Fost'am tinăr ca vinarsul  
„Da m'a-nbășrănit năcasul,  
„Da m'a-nbășrănit năcasul . . .

(Ba că) „Fost'am tinăr ca un măr  
„Da m'a-nbășrănit un dor,  
„Da m'a-nbășrănit un dor . . .

Cu *hei!* d. es.

(Hei) „Câte paseri sunt pe lume  
„Tote cină și s'alina,  
„Numai io maică-s ștrăina.

(Hei) „N'am maică unde cina,  
„Nici n'am unde m'alina  
„Că mi-e cuibul lângă drum

(Hei) „Intr'o crengă de alun  
„Căș drumari pe drum trecea  
„Toș în cuibul meu șverlea.”

\* \* \*

Cu *hei* și *hei ba* d. es.

(Hei) Duce-m'așt cu lelea'n lume  
„Mă tem că mi-or pune nume

(Hei) „Măndrei grău, mie tăciune  
„Cum e mai urit în lume.”

(Hei ba) „Ducem'așt cu lelea-n țară  
„Mă tem că mi-or pune ăra

(Hei) „Măndrei grău mi e săcară  
„Cum e mai urit în țară.”

\* \* \*

Cu *Hei, Ba Că* și *Hei da!* intercalându-se între aceste numai *Hei!* Est-mod în un cântec despre Mureș vom da o icăon așa după cum 'l aușisem cântându-se odată; d. es.:

(Hei ba că) „Mureș, Mureș, apă lină.  
„Mureș, Mureș, apă lină.”

(Hei) „Treci-mă-n țera ștrăina,  
„Treci-mă-n țera ștrăina,  
„Ia na, na, na, na, na, na!

(Hei da) „Trecând se nu mă-neci  
(Da) „Trecând se nu mă-neci-ii . . .

(Hei) „Că n'ai bani se mă plătesci-i  
„Nici măndre se mă jălesci,  
„Nici măndre se mă jălesci-i . . .

Cu: *Hei și-apoi;* d. e. după o melodiă în următorele versur

(Hei și-apoi) „Ducem'așt nu știu drumu-re (bis)  
„Da m'a-nveta uritu-re, (măi!)

(Hei și-apoi) Ducemașt nu știu calea-re, (bis)  
M'a-nveta șupărea-re, (măi!)

Dar câte și mai câte particule de aceste nu mai întrebun țeză poporul romău, după cum îi dă mâna și în mod pre natural; acestea sunt tot atâtea refrene sau *exclamațiuni duió* sau *ecouri de doină*, căci acestea mai mult și mai cu samă *doinare* se folosesc, ca și cum sufletul romănesc prin aceste ar da puterei sale *de cânt* o duióșie, ba o țariă împreunată *o ștămpărare de inimă* cu mult mai mare, ca fără de acele aceste particule se prepun și postpun și pentru măsura melodiei, ca ea se potă căde, cum am dice, tot mereu „*în tac* și se nu vateme audul și sufletul omenesc. Noi am adus a pe cele mai usitate și le-am întocmit așa, după cum la diverse ocașuni le-am aușit cântându-se și horindu-se. În Romăn pote sunt și altele, aci am vorbit despre cele din Ardél. ] Romănia este una: „*Alei!* sau *Aleci!* (în Ardél mai cu sam în povestile naționale și în expresiunea: *Aleci c. . . fie muma ta!*); așa un esemlu:



(Ale) „Dómne, — Chan Bătrân  
 „Lasă cel hangiar la sin  
 „Că io sunt puiu de Român  
 „Și nu'mi pasă de păgân!

\* \* \*

După acestea va fi la loc se aducem unele exemple sau nostre de cântece cu postparticuli sau refrene ori răsunete loinice; așa mai întâiu:

Cu: *mei bădiță mei!* d. es.

„Somnu-mi-e și m'ășt eulca  
 „Tot ascept dór o pica  
 „Bădița de unde-va (Mei bădița mei!)

„Somnu mi-e și ași dormi  
 „Tot ascept dór o veni  
 „Bădița de unde-o fi (Mei bădița mei!)

Cu: *Hei leliță hei!*

„Cine-o ȕis dorului dor  
 „A vorbit cuvânt ușor (Hei, leliță hei!)

„Cine-o ȕis leliței „lele,  
 „A vorbit cuvânt de jele (Hei, leliță hei!)

„Că pe cine doru pascé  
 „Mai bine nu s'ar vrut nasce (Hei, leliță hei!)

„Și cui plăc lelițele  
 „Negre îi sunt ȕilele. (Hei, leliță hei!)

„Că și mie mi-o plăcut,  
 „Și nu pot ca să le uit (Hei, leliță hei!)

„Și că nici că le-oiu uita,  
 „Pân-oiu scîi doina cînta (Hei, leliță hei!)

Sau în România cu: *Leicuță! leicuță!*:

„Lelițo! din Buginesci, Leicuțo! Leicuțo!  
 „Stăi în loc și mă privesci Leicuțo! Leicuțo!  
 „Să-ți vîd mândra tălioră, Leicuțo! Leicuțo!  
 „Se m'aprinde la inimioră, Leicuțo! Leicuțo!

(Burienescul.)

De alte refrene *din'apoi* sau *postparticule* nici nu amintim, aducându-le înainte esemplele citate mai în sus cu ceva, și cum sunt mai cu samă silaba *re*, sau *ii*, *ă* ca:

„La fântâna din rîzor-ă  
 „Se'ntelnesce dor cu dor-ă  
 „Se sărută până mor-ă.“ Sau:

\* \* \*

„Vai, — sîracii Români-î  
 „Că-î apasa străini-î! Sau:

\* \* \*

„Cel, ce laudă pe străinu-ă  
 „Și hulesce pe Românu-ă  
 „E dușman Româniloru-ă  
 „Și pretin străiniloru-ă etc. etc.

\* \* \*

Acestea toate sunt variațiuni de refrene *pre* și *post-ambule*, sunt acestea tot atâtea variațiuni pentru expresiunea sîmtului de durere și pentru mai marea putere ori foc a cântului. Sunt acestea o *bocire*, un *raet*, care premerge cântului, ori succede în capît. Sunt acestea, ceea ce numai poporul scie, ce sunt când 'și deschide gura se horescă sau doineze.

De unde „Doina“ în sine și în esență nu este, decât o expresiune, un accent, un refren al inimii, un onomato-poetic

al instinctului condus și mișcat de puterea lumii în care trăește. Ȕr fiind că acel accent, acel refren s'a exprimat, s'a întrupat prin un suspin, prin un rîsunet, prin o voce doioasă și melodiosă acel accent născut vine la lume sub un nume, și numele i-a fost însași națiunea primului accent; așa *ai-na*, și *d-ai-na* nu a putut să se numescă altmintrelea decât numai: *ai-na* și *d-ai-na*, ca și cuvîntul *hohot* dela impresiunea, ce-o face prin sunetul său ho! ho! ho! sau ha! ha! ha! Sau cuvîntul *chinătură* sau *ivitură* dela iu-iu! iuu iuu! sau *bubuitură* dela bu! bu!

Francesii numesc atare accent sau silabă: „*Refrain*“, Italianii „*Intercalare*“ sau „*Frammetere*“, Germanii: „*Einschaltung*“ și „*Schlussreim*.“

Doina este un refren, un suspin al inimii, care face cîntecul prea doios și inima prea de tot simțitoare, care prin a s'a melodie ne descoperă adevărata frumseță a cîntecului de durere și nefericire. Ȕst-mod Românul ȕice și esclamă: *Necăjit om a mai fost acela, care a ȕis dîntîiu Dăina!*“ Sau: *Cine a ȕis Dăina mai înainte, acela om de mare neceaz și bănat a mai ȕis'o!*“ — Dar acest adevăr ni-l spune și cîntecul Doinei, care sună:

„Cine-o ȕis dăina, dăinare,  
 „D'arsă i-a fost d'inima-re;

Căci:

„Doină, doină cînt de jele  
 „Cînd te-aud nu mai pot mere; cu tote acestea:

„Doină, doină cîntec dulce,  
 „Cînd te-aud nu m'ășt mai duce; nu căci;

„Doină, doină, cînt cu foc  
 „Cînd te-aud eu stau pe loc!“

Apoi omului, care cînt e lumea tot cînta. Românul ȕice *Dăina* și ȕice că *dăinălesce*, ca și celui ce horesce îi ȕie: *Horez* sau *Hore*. Doina este un cîntec și adese-ori se pune în loc de *cîntec*: așa:

„Fluer, flueraș  
 „Măndru doinaș...“

Adeca: „*Măndru cîntăreț*, care scie bine se cînte de jale și de dor.“ Și întru adevăr, admirabil instrument mai este fluierul întru doinare, par' că fluierul e făcut pentru doină și doina pentru fluier. Nu scîi, că fluierul a aflat doina, sau doina a aflat fluierul. Noi credem, că Românul le-a aflat pe ambele, deoarece atât fluierul, cât și doina sunt două elemente române, scîindu-se că fluierul și trîșca sunt *par excellence* instrumente românesce! Întru adevăr fermecător ton mai are fluierul și trîșca; în frumseță nu este instrument pe lume se le întrîcă, precum în duioșia nu este operă pe lume să ne întrîcă doina noastră. Intîpuiți-vă pe păcurarul dela munte cu fluierul la gură și versul acelu fluier vî va transpune în o altă lume! O, — la acel vers plîng braȕii seculari, suspină stîncile, suspină codrii gem munții și murmură a jale isvorul de munte, — ȕr în piept bate o inimă, suspină un suflet și pe față pică o lacrimă din ochi. — Vrînd, nevrînd trebuie se credem că atât fluierul, cât și doina s'au născut în inima română. Și cine ar scie așa mai bine fluierul, ecăt chiar Românul, cînd el e născut pentru fluier învîțînd în gură fără măestru acest instrument divin?

Între Români se află celebrități mari în această artă și aci amintesc mai cu sîma pe un individ din *Deșiu*, reposat deja, cu numele *Alexa Maftîiu*; Dar sunt destui pe la țîră, pe la sate, în munți și în câmpii!

Ori cine, ce va ȕice și cum va ȕice, Doina nu o poți interpreta numai și numai pe fluier! Ei — dar și jocurile românesce se le tot jocî, cînd se aud din fluier. Daună de flăcăii noștri, că plătesc așa scump pe nîsca cîrțalăi de faraoni și nu jocă în fluier, căci nu există sat românesc în Ardeal, unde se nu se alle bareni unul sau doi, cari se nu fie acasă în fluier resp. trîșcă. Și așa ar fi joc național, deoarece faraonii mai trag și câte unul străin — și ȕst mod prin musică suntem în pericol să ne pierdem jocul românesc, bună minte ca prin moda portul. Acestea nu s'ar pute face — decât prin reuniuni



cu membrii, cari se abdică de jocul cu viora. Ori eventual, pentru-ce nu învață și Românul se cânte cu viora?!...

Dar le lăsam acestea până la ocaziunea, când vom face un studiu critic despre „jocul național al Românilor!”

Destul, că în fluer stă ascuns geniul Doinei și al cântecului român, pe cum în sufletul și inima română stă ascuns geniul sau *interpretele* simțimentelor de durere și bucurie. Românul se bucură și se supera, ca nimeni în lume! Nu se scie nimeni așa frumos supăra, și nu scie nimeni așa frumos ride, ca Românul. Priviți, ca se credeți, *Nunțile și înmormântările românești!*... Și sermanul Român cu fluerul și cu Doina și-a petrecut viața 18 sute de ani aci, el prin fluer a sciut se vorbescă cu dorul său, cu chinul seu, și ascuns între munți se dee curs liber tainelor, ce-l apăsa!... Cu un cuvent, fluerul este tovarășul seu, este consolatorul său; cu greu se desparte păcurarul când mure de fluerul seu, căci:

„Fluerul mi-l puneți cruce  
„Și cu gluga me-nveliti:  
„Când vântul că și-a sula  
„Fluerășul m'a cânta!

Și prea la loc! Se aibă de amic un atare instrument doinic și divin e ceva nobil și sublim. Cât vor fi Români pe lume va trăi și fluerul, că fluerul e pentru Român, din cauză că: *fluerul e un instrument curat românesc!* Și până când va fi ființă de Român sub soare, va esista și Doina, că doina, Doina e sufletul Românului și acel suflet acuișă cântă un dor, acuișă o jale, acuișă un chin!

\* \* \*

Vedeți, că e frumoasă, — ba e sublimă poezia populară! In- tocmai e frumos ba e sublim cântecul, sau melodia populară. Pentru-ce?... Pentru aceea, *că ea isvorește* din natura sufletului românesc, din sufletul națiunii, și ori-ce isvorește din sufletul națiunii se numesce „aequo jure” „național” prin urmare acest fel de cântec se numesce național. Și acest cântec, sau melodie populară ne pote nouă servi numai, în mozul laudabil, de a noastră; și ea a noastră o putem privi ori și când. Nu așa cu compozițiunile musicale! Câți și ce fel de compo- sitori avem noi, sau dacă avem, câți și ce fel am avut în tre- cut? La noi esista piese ori cântece — până și naționale, — cari sunt tot atâtea corecturi: unele presintă câte o ariă fran- cesă, altele italiană, altele chiar rusescă, turcescă, altele ger- mană ori pote și maghiară. Las, ca cântecele noastre naționale presentă în cea mai mare parte musica românească și conțin sufletul națiunii, — dar unele puține cad și sub imputarea de mai sus. Musica românească e forte originală în felul ei și cine o pricepe mai bine, decât chiar Românul? Compozitori sau Musicianți străini se ne compună nouă bucăți musicale hămă- minte cum se află la unele institute până azi, — spre rușinea noastră streini, Nemiți sau Unguri, cari veți Domne! formeză cor și în bisericile noastre — cor religios — care se interpre- teze gingașele noastre cântări bisericesci, după spiritul classic și antic al bisericii noastre române.

În astă privință e de laudat Blașiul și cei ce sunt capul institutelor de acolo de învățământ. Este astăzi acolo un profe- sor din neamul nostru, care e D-l I. *Mureșianu*, al cărui merit e forte mare în aceea, că prin unele compozițiuni populare a dat Românilor o lecțiune, că dacă vreu se aibă ceva bun și frumos se caute și se descindă la poporul român. — Noi am rugat pe o Domnișoră română să ne cânte o piesă de On. D. Compositor Mureșianu pe fortepian și ascultându-o am rămas mișcați... mai mult pentru gândul fericit ce l'a avut d-l profe- sor pentru formarea de piese pe basa sau chiar din ariele populare. Dauna înse, că i-a încetal foia; ei, dar la Român tot ce e bun pierde mai degrabă, ca ce e rău!

\* \* \*

Sciindu-se până aci etimologia și originea Doinei, să-l lăsam pe Român să ne spuna și el, ce este Doina, — și încă mai bine ca On. Hajdeu, prea eruditul profesor din România.

Da, să ne spună ce este Doina, cine l'a învățat pe el Doina, ce folos i aduce lui Doina, și în urmă, care este efec- tul Doinei?

Mai întâiu o variațiune :

„De când sunt eu copil mic,  
„Doină sciu și doină dic,  
„Și cu doină me plătesc  
„De o di de boeresc,  
„Și cu Doina și-o doiniță  
„Scap în erâng și-n poeniță...  
„Și-acolo mă pun pe ierbă  
„Fără grijă, fără trebă  
„Și pe valea de păriu  
„Fluerășiu-mi scot din brău.  
„Cânt o Doină și-o doiniță  
„Până vine-a ea draguță  
„Cu flori roșii în cosita:  
„Doină, Doină, cântec dulce  
„Când te-aud nu mă pot duce.  
„Bate vânt de primăveră  
„Eu cânt Doina pe afară;  
„Vine ierna frigurosă  
„Eu cânt doina-nchis acasă;  
„Frunda'n codru cât învie  
„Cânt doină de voinicie,  
„Doină dic, Doină suspin,  
„Tot cu Doină mă mai tin:  
„Doina cânt, Doină șoptesc  
„Tot cu Doină viețuiesc!”

(V. Alexandri.)

\* \* \*

După altă variațiune :

„Ai-na, D-ai-na și d-ai-na-re  
„Cine-o dis întâiu d-ai-na-re,  
„D-arsă i-a fost inima-re!  
„Vine-mi dorul câte-odată  
„Să mă suiu pe munți de petă...  
„Vine-mi dor a uneori  
„Să mă suiu pe munți de flori  
„Să-mi fac ochisorii rotă  
„Să mă uit în lumea totă;...  
„De când eram încă mic,  
„Doină sciu și Doină dic,  
„Căci Românul cât trăiesc  
„Tot cu Doină se mândresc.  
„Eu cu Doina mă plătesc  
„De bir și de boerescu;...  
„Boii mei când aud Doina  
„Ară țelina și moina,  
„Și-mi semănă cel ogor,  
„Cântând Doinele de dor.  
„Er de aud vre-o felită  
„Cântând Doina'n poeniță  
„Alerg fuga de-o găsesc  
„Și de Doină i-vorbesc.  
„Ea mă-ascultă bucurosă,  
„Căci e mândră și frumoasă  
„Și-mi dice, că m'a iubi  
„Dacă Doină i-oiu vorbi:  
„Vă spun drept, ori-ce mi-ați face,  
„Doină sciu și Doină-mi place!”

(Transilv. 1883.)

\* \* \*

Ar urma acum speciile Doinei, sau împărțirea Doinei, despre care de altădată.

Până atunci fie și acesta lucrare, ca și ceea, ce publica- sēm despre „*Lună*” în a. 1886, un îndemn pentru mai de aproape considerarea monumintelor și tesaurilor allători în sinul poporului român.

S. P. Simonu.



## Destinul...

D-şorei V. B. —

*Copiliţă 'ncântătoare  
Pentru-ce stai visătoare?  
Anima ta ce simţese?  
Gându-ţi unde rătăcesce?*

*Vrei în taină a pătrunde,  
Viitorul, ce se-ascunde?!  
Şi-ţi prepară-al teu destin:  
Ori dulceaţă ori venin?!...*

*Dar las' risul, te descépta!  
Căci nu poţi sci ce te-ascépta.  
Gânduri triste nu-ţi mai face,  
Nu scruta, ci-aşteptă 'n pace!...*

*Nu 'ncerca a mai patrunde  
Cu gândul acolo, unde  
Totul e ascuns în cefă,  
Ca o tristă diminăţă.*

*Fii numai în aşceptare,  
Şi cu mare resignare:  
Şi te gată-a suporta  
Ce destinul î-ţi va da!...*

Veronica din Selagiu.

## Prima societate teatrală română ambulantă în Transilvania.

de Vasilie Podóba.

(Urmare).

Cu repertoarul acesta, mai adăugându-se şi alte bucăţi, de cari nu-mi aduc aminte, ne-a găsit societatea teatrală a lui Mihail Pascali în vara anului 1871.

Societatea acesta, îmbărbătată de succesele strălucite, ce le-a avut Millo în anul trecut, a venit şi în Cluj. Fraţii maghiari inse, jaluzi de succesele lui Millo din 1870, temându-se, că dacă se va mai da teatrul unei societăţi române, se va romanisa tot Clujul, sub pretext, că reparaază teatrul, a denegat de a-i da teatrul lui Pascali. L'a înbiat cu ređuta, unde se dau balurile şi concertele, şi unde s'a declarat „uniunea“ cu Ungaria, er procesul memorandumului aici s'a terminat cu puşcărirea grea pentru comitetul naţional. Astăzi inse Româniş se află bine în localitatea acesta. Dovadă concertul şi dansul din 9 Maiu a. e. 1901. N'ai ce face, progresăm cu lumea şi în bune şi în neînţelegeri. Ceea ce Pascali nu a primit, şi s'a dus cu trupa sa la Orade.

În societatea lui Pascali era şi George Alesandrescu, soţia s'a Domna Margareta Alesandrescu, cari fusese în anul trecut în societatea lui Millo şi avu eunos înţă prin Cluj. Ei aflând, că societatea noastră de diletanş e bine pregătită, s'au deslăcut de trupa lui Pascali, avend şi ceva diverginţă cu Pascali. Protopopul Gavril Pop le-a pus la dispoziţiune o chilie la casa parochială şi i-a provedut şi cu vipt vre-o 2 săptămâni, până când a sosit 29 Iunie, Săn-Petrul catolic, când studenşii capetă atestatele şi se încep vacanţele de vară. În zilele acelea am ţinut probe din repertoarul nostru de mai sus şi Domna Alesandrescu, o femeu cultă, cântăreţă de prima clasă, la câteva zile așa s'a exprimat cătră noi: „Băieşii — căci așa ne agrăia pe fie-care — sunt mândră de voi. Jueaşii escelent, aşcept dela voi purtare bună, socială şi atunci şi la teatrul din Bucuresci cutez a păşi cu voi.“ După acesta eu am depus mandatul de director interimal în mâinile Dómnei Alesandrescu, care ne-a condus şi ne-a grijit ea pe băieşii ei şi pe mine tot per „directore“ me agrăia.

Domna Alesandrescu, încă înainte de a pleca din Cluj, ne-a instruat, cum trebuie să cântăm după musică. D-sa avea notele de lipsă la tóte piesele nostre. Câte nu le-a avut, le-a

cântat unori măestrul de musică şi le-a pus pe note. În tot locul ne căştigam orchestre, cari se pricepeu la acest lucru. Cea mai bună orchestră a fost a lui „Nuşiu“ din Abrud, care se pricepea de minune la trebile acestea şi care nu se putea despărţi de societate. Ne cânta în teatru, la prânş şi cină şi era nedespărşit de societatea noastră, chiar şi la escursiuni. Balaurul lui erau bine disciplinaş şi cu ore-care mândria folosiau areurile, cu cari esecatau frumoşele nostre cântece naţionale.

Ne-am ales 8 inşii, între cari s'au împărşit rolurile, precum am arătat mai sus şi punându-ne pe trăsuri cu culisele şi tóte requisitele de lipsă, am mers la Turda, unde am jucat cel dintăiu în provincia.

Membrul, cari au plecat la Turda, au fost: Părechia Alesandrescu, d-şora Maria Centea, mama căreia a încredinţat'o în grija Dómnei Alesandrescu, care o iubia, ea şi cum ar fi fost a ei. Era o copilă frumósă, descéptă, impunea pe bina şi cânta escelent. Tot la olaltă amblau cu Domna Alesandrescu. Ceialalşii membri au fost: Vasilie Podóba, Vasilie Filip, Ioan Baciu, Andreiu Centea, Vasilie Gheşie, care juca şi rol de damă, când era necesitate, dimpreună cu Ioan Gărruş, şi nimeni nu trăgea la îndoială, că dor' nu-s dame şi Vasile Micle, care era suflerul societăşii.

Plecasem dela Cluj 'ntr'o di cam cătră sera. Am înopţat pe drum. Era o noşte luminosă şi timpul frumos. Am ajuns târşiu în Turda şi am descins la otelul Coronă. A doua-di am fost încuartaşii pe la inteligenţa română din Turda. Părechea Alesandrescu şi d-şora Centea la d-l adv. Dr. Ioan Raşiu. Ceialalşii la domniş: Partenie Raşiu, fost protopretor, Iosif Vlăduş, Barişiu, Cigăreanu, Mezei, adş jude de curie ect. În Turda am dat 4 reprezentaşii cu succés strălucit. Era totdeauna sala de reprezentaşii plină de public românesc şi maghiar, căci pe acele vremuri şi maghiaril din Turda erau mai cuminte, decât astăzi, când derimă casele Românilor cu petri sub egida patriotismului.

În Turda am mai fi putut rămănea, inse eram legaş de



termin la Abrud, ținta călătoriei noastre. Pentru aceea după a 4-a reprezentațiune ne-am luat ramas bun dela inteligența română din Turda, și am plecat într-o după amiazi pe lângă riul Arieșu în sus către Abrud. La comuna Salcina, dacă îmi aduc aminte, ne-am culeat într'un oțel lângă drum. Aici am convenit cu un cioban *Vasile Vesa*, dela care am învățat unele doine românești de totă frumusețea.

De aici am plecat forte de dimineță mai departe. În Bistra am fost oșpeți capelanului gr.-cat. de atunci *Balea*, în a cărui casă și la a cărui masă am fost primiți splendid. Întru atâta i-am fost de plăcuți oșpeți, de plângând ne-au rugat să rămânem până a doua zi la dânsul.

Noi având de a fi pe seară cât de târziu în Abrud, unde ne așteptau, nu i-am putut împlini dorința. În Bistra s'au adunat mult popor și ne-au făcut ovațiuni. Noi ca semne de mulțămintă, le-am declamat câteva poezii naționale, era Dâmnă Alesandrescu le-a cântat doine românești, ceea ce asupra lor a avut mare efect.

Sera târziu am ajuns în Abrud. Inteligența de acolo ne-a așteptat la casină cu cina preparată cu multă voie bună. După cină am mers toți la cuartirele dispuse de comitetul de primire. Familia Alesandrescu cu d-șora Centea au fost oșpeți d-lui Ivașcu, neguțător. Ceialalți la d-nii Bașota, Sfirlea, Paladi, Drumariu și alții.

Reprezentațiunile le-am ținut în un loc anume pregătit de comitetul de primire și acoperit cu scânduri. Aici toate piesele le-am repetat, multe au trebuit să le repetăm și de 2-ori, cu deosebire „Lipitorile satelor.” Teatrul totdeauna a fost plin. Biletele toate vândute înainte. Au luat parte Români și Unguri din Abrud, din Câmpeni, Roșia, Bucium, cu un euvânt din toate satele din jur, chiar și din Ofenbaia. Succesele au fost strălucite. „Tata moș” precum am arătat, și-a făcut datoriința în mod splendid.

În decurs de 3-4 săptămâni, cât am stat acolo, am făcut excursiuni la „Detunata,” mergând călare cu societate aleasă, toți călare cu dame cu tot. Numărul călăreților a trecut peste 40. În tot decursul acestor zile voia bună și entuziasmul au fost la culme. Multe „părechii” așa se numiau acolo 1 cupă de vin și alta de apă minerală s'au golit, fără de a oși cineva din sărită. Sub „Detunata” am fost oșpeți unui preot român bețrân, care a ospetat totă societatea. Pe vârful Detunatei ni s'a servit mâncarea națională „balmoșul” și am beut apă de pe gheață în luna lui Iulie.

În vara aceea a fost la Abrud și savanta Română Elena Dunca și a ținut în teatrul nostru o prea frumoasă conferință „despre femeia,” ascultată de un public distins și numeros.

Spre ilustrarea situației de atunci notez, că înaintea noastră cu vre-o câteva zile a părăsit Abrudul o trupă teatrală maghiară, lăsând după sine un nume rău și datorii însemnate. Un membru al acelei societăți era încă tot în Abrud, când am sosit noi, pe semne, ca chizeș, până ce îl vor trimite parale să plătească datoriile. Cu acesta am convenit într-o restaurațiune, unde petrecea cu alți doi maghiari. Am intrat eu, familia Alesandrescu, „Tata moș” și încă alți doi. Ne-am așezat la o masă ordinându-ne bere. Colegul ungar a început a se plânge de primirea cea rea, ce i-a întipinat în Abrud. A început a-și bate joc de noi și a ne sfătui să ne reîntorcem, până ce nu ne înglodăm în datorii. La batjocurile lui, eu i-am răspuns cu poezia populară:

„Ciudă-mi și mi rușine,  
Că ride ciuful de mine,  
De-ar fi ciuful ca și mine  
De loc nu mi-ar fi rușine;  
Dară ciufu-i mai ciufos  
Și rîde de ce-i frumos!”

Societatea noastră la acesta a început a ride, er ungarul meu a regretat, că nu se pricepe să-mi răspundă așa poetice.

Profeția ungarului înse nu s'a împlinit, căci societatea noastră a eșit învingătoare, ducând cu noi o suveniră plăcută și parale destule, cu cari ne-am ajutat peste tot anul școlastic

următor. Tot asemenea am lăsat nume bun după noi, așa încât cu bucuria ne-au invitat acolo fruntași români și pe anul viitor, ceea ce — durere — nu s'a putut realiza.

La despărțire, în semn de aducere aminte, fie-care membru a căpătat câte un cadou de valoare dela brava inteligența română de acolo.

Dela Abrud am trecut în Zarand la *Brad*, unde în sala gimnastului român de acolo s'au dat 4 reprezentațiuni. Aici am fost primiți de profesorii: Părau, Muntean și alții. În societatea acestor dascăli vrednici ai românismului am făcut o călătorie la Baia de Criș, trecând și poposind sub „Gororul lui Horea” la Cebea, unde domni profesori ne-au dat multe explicațiuni despre aceste locuri de mare însemnătate istorică.

De aici am trecut la *Dera*, unde am dat reprezentațiuni în sala Comitatului, precum îmi aduc aminte, și am fost pri-



Industria de casă la domeniul Coronei în România.

miț excelent de familiile române, precum de familia d-lor: Drăgicui, Hosu-Longin, Simonaș ect.

Dela Deva am plecat la *Hateg*, unde familiile române de acolo: Muntean, Teodosie și alții, ne-au primit cu brațele deschise astfel, încât numai locul îl schimbam, primirea înse pretutindenia era una și aceeași, isvorită din inima românească. Mult ne-a delectat regiunea maiestosă a bătrânului „Retezat.” Mi-se pare, că anevoie se găsesc pe întreg rotogolul pământului un loc mai frumos și pitoresc, ca ținutul Hategului.

Aici, după câteva reprezentațiuni, sosind luna lui Septembrie, a trebuit să ne despărțim de D-l și Dâmnă Alesandrescu. Cu ochii scaldați în lacrimi ne-am luat adie dela dânsii cari cu iubire părintească și cu toată afecțiunea inimii lor s'au îngrijit de noi. Ne-au fost în acesta excursiune memorabilă



adeverati părinți, față cu cari totdeauna a bătut în piepturile noastre simțământul recunoștinței sincere. După despărțire noi am pornit către casă, ăr părechia Alesandrescu a trecut pe la Caransebeș către România. Eram tristi în totă călătoria către casă, parcă am pierdut ceva, ce nu vom mai afla. Am adus cu noi o bogată experiență în ale teatrului, de care ne-am folosit și în anul următor 1872. În excursiunea acăsta doriām cu toții să ne întâlnim cu nemuritorul Iancu. N'am avut noroc a-l vedea. Spuneu toți, că încunjură societatea și se feresce de omeni cu vestimente domnesci. Era un mort viu, jertfa celor ce nu au fost în stare să-l priceapă nici odată!

Sosind la Cluj ne-am inseris la gimnasiu. Societatea noastră s'a susținut tot anul școlastic. Reprezentațiunile le dam tot la casa parochială gr.-cat. În vara anului 1872 erăși am făcut o excursiune. Acum inse fără de Alesandrescu. Eu am fost cu societatea până la Gherla, de unde afaceri familiare m'au silit să me despart de trupă. Au mers fără de mine și au dat reprezentațiunii în Deeș, Șomcuta-mare, Lăpușul ung., Beclean și Năseud. Pretutindena a fost bine primită acăsta societate.

Cine are „Familia“ din anii 1870, 1871 și 1872, ușor pōte afla recesiuni mai scute și mai lungi asupra produțiunilor ei. Ioan Baciu în 1873 părăsind gimnasiul, a trecut în România cu scop de a rămănea acolo la teatru pentru totdeauna. Dorința părinților inse era să-l vadă „popă.“ A trebuit se cedeze și să se reintōrca, ca se împlinescā voia părinților.

Absolvând noi unul câte unul gimnasiul, societatea și-a pierdut pe rând membrii săi și în 1874 și 1875 a încetat cu totul.

Și nu mă mir, căci a fi membru unei societăți, fie și de diletanți, cum a fost a noastră, însemnă a studia continuu, a te ocupa serios, ceea ce nu convine ori cui. E mai ușor a-ți petrece timpul liber, ce îl ai ca student, în jocul de cărți, decât a studia roluri grele. Pentru aceea, ați jocul cărților e în modă și nici nu se consideră de adevărat universitar, care nu cunoșce cele 32 de cărți. La concerte și produțiunii în folosul tinerilor sēraci se câștigă puteri streine, și e destul pentru publicul mare și acesta. Se nu fie cu supărare, dar așa stăm astăzi și bunul Dumnezeu scie numai, că unde vom ajunge mai târziu.

(Fine.)

## Aman séu Jom Purim.

— Tragediă în 5 acte, cu un prolog. —

(Urmare din nr. 15.)

*Mardocheu.*

Ahasver de regină, nu scii?... S'a despărțit, —  
Aprins fiind în suflet de — un foc ne potolit  
De furia, mânia. — A vrut în a s'a fală  
S'arete țerii, lumii, pre Vaschthi, neam regesc;  
Acăsta din superbia — dic, și că din sfială. —  
*Dar, pōte vrind se fie mai mare — așa grăiesc,*  
Ca Ahasver, fiind că a fost neam strălucit  
De rege 'n moștenire, n'a vrut, n'a împlinit!  
Și Regele îndată a scos'o din Domnie, —  
Ea nu mai e *Regină* și nici alui *Soție!*...  
În locul ei lăsat'a, se-i altele sosescă,  
Din țerii, cetăți, orașe la curtea s'a regescă.  
Din Egipt venit'au feciore voluptose  
Din Scitia, Media copile grațioase...  
La Sus'a ați la Sus'a, o lume se'nbuldesce; —  
Căci tronul și coron'a, vai, cine nu iubesc?  
Din fetele venite cu sinul ardător  
Se capete ați rangul cu tronul lucitor  
Frumșetele alese vor fi'ngrab aședate  
*Un an* în o cameră, — lui Heghe incredințate,  
Ce are se dirēgă, cum trebe să'implinescā  
Cerințele prescrise la Curtea cea Regescă.  
Adecă: În luni șese, *cu miruri se vor unge*  
— Se facă espiațiune, orî ce păcat s'alunge, —  
Și-n alte șese, iarăș mereu vor parfuma  
Vestimentul cel vestalic, cu care vor intra  
La Rege, (cu animă și haină virginală)  
Așa pre cum chemas'or se mērgă cu sfială...  
De sēră fie-care la Rege, dic va merge,  
S'antōrce-n deminētă, când noptea se va șterge...  
Și-n sacră umilință 'n camera-i va păși —  
Ca se petrec'acolo în nopte și în di...  
Și Ahasver în urmă *pre aceea o va alege*  
Al cărei suflet sciva anima-i se i-o lege  
De-ai farmecului stilpurî, în visuri dulci ceresci —  
(Poternice-s în lume, grațiile femeesci!)

Și acea va fi Regină, lui Ahasver femeie!  
Ascultă fică — ascultă, al nost D-đeu dee  
Se farmece ființa-ți pre Ahasver potințe:  
*Ari-a fi bine și mie, la intrēga noastră ginte!*

*Esthera.*

Cu greu, mă jur pre Ceriuri, cu greu, Taică, cu greu:  
Căci, ce sum eu? — O fică sermană de evreu,  
Ascunsă, fără fală, retrasă de la lume.  
Ah! Nu vor fi feciore de rang mare și nume  
Ce sci-vor se răpescă pre Regele — Ahasver —  
Feciore cu iubire și grație din ceriu?  
Și n'or fi, să sēducă a Regelui vederi,  
Copile, cine scie, din ce parte și țerii?  
Dar' viu e, viu e Domnul, nu pot ast'a se fac; —  
Să mērg din a t'a casă, cum pot să mă inpac?  
Sē-mi las aicia legea părinților iubiți?  
Și se trăiesc la cas'a păgănilor cumpliciți?  
Sē-mi uit gintea și țar'a, — pre sântul Domnedeu? —  
— Acest'a se o facă, o fică de Evreu?!...  
Păgănul și Barbarul, mereu se nisuiesc:  
În suflet ce-i mai sacru, tiranul 'ți răpesc,  
Atuncia sci se ridă, dușmanu-n rēutate,  
Când sufletul ți-e rece, nu sci de libertate.  
Când anim'a ți-e lasă, nimic nu mai dorești.  
Când nu pricepi, ce este se mori sau se trăiesci.  
Crescut'am eu sub scutu-ți, morind părinții mei,  
Și-am învățat că-s sânge cu frații mei Evrei:  
Evrei, popor de-o sōrte, o, cât gândesc la voi,  
Și versul meu spre Domnul, se vadă-n ce nevoi  
Petreceți în acăsta servie, -n cari gustați  
Amarul, — fără drepturi, bātuți și persecuați!  
Cum pōte vai, Esthera, de voi să se despartă  
Când sângele și legea acest'a nu o iartă?!  
Și se dorec coronă, și tron, se dorec eu? —  
— Vai, ochi-mi varsă lacrimi! Serman popor al meu,  
Cu tin' se mor, cu tine, și-al meu Mormēt se fiă  
În mijloc, lângă-a t'ale, pre jalnic'a câmpii.



*Mardocheu.*

Popor de viață sântă, popor pătimitor  
 Și mult cercat de Sorte, tu n'ai alt ajutor,  
 De cât numai pre Domnul, din Ceriul cel de sus  
 Cu mâna sa înaltă, pre tin', ce te-a condus  
 Din Laturile grase a vechiului Salim,  
 Pimënd a t'ale Corturi în Gozenul strein.  
 De aci er' te adusë-n promisul Chanaan  
 Acol' unde se află momëndul lui Avram  
 Și-a Sărei și-ale altor rudenii fericite.  
 O! Domne, veđi, privesce, cât de ne norocite  
 Petrec ađi în selăvie ființe mi și sute,  
 Cum plâng, bătându-și peptul, dorind alor salute.  
 O! Domne fie-ți milă de scumpă ginteă ta,  
 De noi, ce nu scim numai, o, numai lamenta,  
 Și-atrage-n suferință, necasuri și doreri,  
 Portând lanțul de brață și astăđi ca și cri!  
 Dar nu, sciu bine Dòmne, că noi suntem de vină,  
 La sarcina barbară, sub mână grea, străină. —  
 Părinți noștri, Dòmne, de Tin' n'au ascultat...  
 Intorsuți-ai Tu fața, și Domne ne-ai lăsat.  
 La Cer însă părinte rădicu-mi versul, eu;  
 Ești bun și ierți păcatul, o, iartă pre Evreu!  
 Se morf ah, cu poporul, pre care 'l iubesci,  
 Ce nobilă dorință, ce gânduri ângeresci!  
 Dar' când vrei mântuirea Evreilor d'aici,  
 Atunc' se faci, *se cere, și ce nu ai voi!*...  
 Prevēd sosită ziua când ferul să sē-nfrângă,  
 Când cruda tiraniă în chinuri va se plângă,  
 Er tu se treci superbă ca Sorele-n cer sus,  
 Cu fal'a-n consciință că tu o ai rețus.  
 Prevēd sosit momëndul, când scumpa libertate  
 La noi, c'a-n vingătore, din Ceriuri va străbate,  
 Er' tu se calci superbă cu mirt incununată,  
 Scind că tirani'a prin tin' fu subjugată.  
 Iubita mea Estheră, ah, ce nu-i fi în stare  
 Se faci, fiind Regină, pre-o treptă așa de mare.  
 În mâna ta voința lui Ahasver va fi,  
 Atunc' când demnitatea pre tin' te-a-n podobi. —  
 Dec' plecă, fică, plecă, — te du la Ahasver,  
 Nimic nu-ți cer, iubită, mai mult nimicu'ți cer,  
 Deși n'ai curaju astăđi, și tremuri, pre cum sciu,  
 Se nu te temi, cu tine-i al nost D-deu viu.  
 Pre cum a fost cu Iosif la crudul Mizraim —  
 Cu Moisi și cu Aron, potintul Elochim; —  
 Cu Iosua și David, ce se bateau cu Lei,  
 Cu Samson, tip de spaimă în ochi la Filistei,  
 Potințe, prea potinte în Cer și pre pământ  
 Pădesce pre-asta fică cu brațul tēu cel sânt.  
 Și-ajută-i ca se fie, la-ai sēi spre mângaiere:  
 Destul, ajungă Dòmne-n vechita lor, durere!

Ascultă, fică, ascultă, urechia ta ți-o plecă, —  
 Și uită-ți ađi poporul și casa, — mergi și plecă, —  
 Te du, — și portă-n suflet, a noastră mântuire, —  
 Și-n animă-a selăviei blăstem și nimicire. —  
 Iubesc-ți ori când ginteă, ce-n tocmăi ca și tine  
 Inchină-se la același, la același Dommedeu  
 Și nu uita-n vieță o, grelele suspine  
 De frați, surori cu jale, ce portă jugul greu!...  
 Ascultă fică, ascultă, urechia t'a ți-o plecă

Și-ți uită a ta casă, din minte ec'a-ți trecă  
 Ori ce desmerdări sante pre braț la Unchiul tēu,  
 La vatra părintēscă, la Taica Mardocheu.  
 Și numele și genul, sē-l tac și se nu-l spui:  
 Nașuneă-ți și religea se n'o spun nimenui!!...  
 Te du și portă-n suflet a noastră mântuire,  
 Și 'n anima selăviei blăstem și nimicire.

*Esthera.*

Voiescu, cu drag, de tine a fi ascultătoare,  
 (Căci ascultarea este cea mai frumoasă flore)  
 În vieța de pruncie, când creșcem sub părinți,  
 Ea este cea mai sacră din multe datorinți,  
 Adio, dar, Taică bune și Domnul te păzescă:  
 Esthera merge dară la Curtea cea Regescă;  
 Și iacă, — ascult de tine, deși în peptul meu,  
 Un sîntēmēt de jale — o, Domne Dommedeu,  
 Mi tulbură anima și nu vrē se încete.  
 Adio, întinde-mi mâna, se ți-o sârut cu sete.  
 (Mardocheu dându-i mâna, ea o sârută și ambii se duc la Palat  
 Esthera intră în lăuntru er Mardocheu rămâne afară.)

*Mardocheu.*

Er' cu veghiavoi insu-mi, la portă și Palat.  
 Se vēd sortea Esthirci. — O, fii pre lăudat  
 Elochim, Adonai, — și binecuvēntat.  
 (Cortin'a cade.)

## A c t u l II.

## SCENA I.

*Aman.*

Sunt tote implinite! Ahasver cu Regină!  
 Eu cel mai mare-n ranguri, ah! Stēua mea serină  
 Lucivei în continu pre ceriul, Persicei, mare?  
 Dar ce? — E Aman, omul, ce sēmēn nu mai are!...  
 Din tote aceli feciōre, aduse la Palat:  
 O jumă cu ochi albaștri amar l'a fermecat.  
 (Se veđi ochiul albaștru, se nu uii pre un minut  
 De morțe, însemneza că ești schelet și brut.)  
 La fața albă, albă, — sprincene împēnate  
 Și negre lucitōre și buze rouate  
 De-al zimbetului farmec, de-al farmecului dor,  
 Ce sciu s'aprinde focul prea crudului amor.  
 La vorba lui Ahasver, ea stete tremurând,  
 Tăcuta, făr-ai dice cu graiul vre-un cuvēt.  
 Și când brațu-și întinse, în semn de simpatie  
 Ahasver, — ea lăsat'a o lacrimă aurie  
 Din ochiu-i, unde-o lume de ar' fi tot privit  
 În urmă, tot doiōsă, în pept s'ar fi simțit.  
 Și Ahasver, potintul, fiind apoi cuprins  
 De-o magică simțire, cădu ca un invins.  
 Și-ndată pre-a s'a frunte i-a pus, i-a aședat  
 Corona strălucită — în suflet farmecat.  
 Ospēt și fericire, saltări și bucurie,  
 Omagiuri și iubire la multă veselie.  
 Dar' totuși ce dorere, ce multă întristare  
 Nu are al meu suflet... Ah! Cine-va apare.

## SCENA II.

Chores. Mai mulți servitori.

*Aman.*

Deci, Regele mă chiamă — ce bine că mă chiamă,  
 Am lipsă mare, mare; — de nime nu am temă.



*Chores.*

Mai mult noroc în lume, nu știu cin' ar avea?...  
O! Aman, Aman, Aman, sub ce frumoasă Stea,  
Sub ce Planetă dulce, născutu-te-ai pre lume!...

*Aman.*

O! Chores, chiar aievea, ce mare-i al meu nume! —  
Dar' vai, ce mai mânie, când vîd eu în caintă  
*Pre-un Sclar de lângă Pîrtă*, că nu-mi dă reverință.  
Pre Sore și pre Stele! Nici el, nici gîntea sa  
Mai mult în asta țară, ei vii, n'ar exista!!  
În fața mea se pleacă o lume, un popor —  
*El înse mi*, când întru, ori când ies și cobor...

*Chores.*

Și, *cine-i, cine-i, cine-i?* Nu-i ore Mardocheu?

*Aman.*

Ba densul, urgisitul, — infamul de evreu.

*Chores.*

Și tu un ou ca tine, se nu-l repunî pre el?

*Aman.*

Aflasem deja planul se-nfrîng, pre-acel mișel.  
— Acum mă duc la Rege.

(Va urma).

## CRONICA TÎMPULUI.

— 10 Septembre n. 1901.

Înaltul Ministru reg. ung. de instrucțiune Dr. *Iuliu Wlassicî*, a îndreptat cătră toate Universitățile și Academile de drept, o ordinațiune, în carea ordonază, că în urma deciziunii Prea înalte din 27 Iuliu a. c. *acei candidați dela facultățile de drept și științe de stat din țară*, cari vor urma al doilea semestru juridic prescriis în lege, după finea a. 1900-1901 *sunt scutiți, că la al doilea examen fundamental*, se mai depună pre venitor, esamenul din „*Filosofia dreptului*.” —

Acăsta soluțiune, pusă față în față cu țipetul desperat al presei liberalo-evreescî, care strigă că se vatemă libertatea instrucțiunii, și a științei — se privește, în cazul cu *profesorul Pikler*, de cătră presa catolică, mai mult ca un espedient, prin care se denotă, cumcă și Ministrului de instrucțiune părerile și teoriile, *Filosofiei dreptului* espuse și propuse de cătră *Pikler* îi sunt prea cutezate și îndrăsnete; și pre cari, el, Ministrul, în parlament s'a nisuit a le desaproba și întumeca; — acelea doctrine și concepte *îndreptate în contra credinței și a patriei*, și cari au produs atâta sgomot fortunosi și au făcut greutăți guvernului în primavăra acăsta. Tot, la cestiunea acăsta, *deși mediat*, am publicat și noi în nr. 14 al acestei foi, un discurs, tradus după *P. Kolb*, sub titlul: „*Universitățile moderne*,” prin care acel bărbat invită pre coreligionarii și compatrioții săi a lua defensivă față cu spiritul, ce domnescă astăzi în multe Universități lumesci și de stat, și-iî conjură se întemeieze o „*Univirsitate catolică*.” Se dice, că mai sus laudata ordinațiune ministerială este a se datorî numai *partidului poporal* din Ungaria, și în deosebi Contelui *Aladár Zichy*, care făcuse o interpelețiune, pre cât de frumoasă, pre atât și de energetică în *Parlamentul din Budapesta* contra spiritului de propunere a lui *Pikler*, care, se dice, că a ținut în una din prelegerile sale: „*Mereu am în vedere că astfel de concepte bagatele de Patriă și Națiune se le estîrlesc din conștiința voastră...* și apoi iarăși alte rele și eresuri cu privire la *Religiune* care, se dice, că a numit-o „*Emanoșiune a stupidității omeneșci*,” er' despre „*Morală*” dice, că a ținut, că nu pote fi vorbă, de orice omenii *egoisti fiind*, sunt *incapabili de vre-o faptă morală*. Că a ținut așa, ori nu a ținut, nu scim — destul că interpelețiunea pre contul acestor idei rostite ale sale, s'a făcut.

Dacă *D. Pikler*, întru adevăr are atari idei, utuncî păcat și dauna de ori ce filosofă și anume de *Filosofia dreptului*.

Se înțelege, că o omenime, așa cum vrea se o formeze *Dsa*, — o se fie *eo ipso* incapace de fapte morale, că-cî con-

*secuent*, esistând în idea *Dsale*, o omenime, pre carea o ar potea priva de *sântementul patriei, națiunii și credinței* în ore care divinitate, atuncî nu pote fi vorba de *morală* și el, în a sale idei, involve o omenime sau „*pre istorică*” sau „*post istorică*.” — O atare omenime pre istorică înse nu a esistat, er post istorică, pote, nu-i vorbă se existe, după conceptele filosofiei *Dsale*, când *D-sa* va fi un atare regenător mare al omenimei și a lumii, cum n'a mai fost vre-o dată, și când lumea respective umanitatea, va fi mai puternică ca natura, și va potea *se smulge din sinul seu simțementul de patriă și de națiune*; va potea, în contra naturii, se-și omîre *sensul comun și graiul conștiinței divine*, cum e sensul comun al credinței în divinitate, în mortalitate și prevedință. —

Atuncî *D. Pikler* o se fie nu „*om*” ci un Spirit supranatural, și un „*Deus ex maxima*,” cea ce nu este! Dacă *D. Pikler* așa a ținut și așa crede, — atuncî nu cunósce nici pre ambuliî fundamentali ai filosofiei, — înțelegem legile fundamentale ale psihologiei și ale metafisiceii. —

Dar, *D-l Pikler*, nu credem, se fie de o atare credință; și dacă a ținut, ce a ținut, — a ținut-o mai mult pôte, ca *egoist în știință*; și după conceptul *D-sale*, ne capace de fapte științifice. —

Förte bine a stat contelui *Zichy*, că s'a ridicat în contra unor atari eresuri de știință; förte bine că s'a ridicat se apere conceptul de patriă și națiune; și conceptul de credință.

Förte bine stă fie-cărui individ, fie de ori ce națiune, care-și apără credința și patria; religiunea și națiunea contra unor figurî ca *Pikler* et *Grossman*.

\* \* \*

Cel mai însemnat cas sau eveniment în lumea politică de acum de curund, — este mörtea bărbatului de stat italian: „*Francesco Crispi*,” repausat duminecă la 11 August n. 7 ore și 45 minute sara, în *Neapolea* la „*Villa Lina*” de unde fu transportat la *Palermo*.

Dătorința de cronicări, ne împune, deși cam târziu, se scriem și noi ceva, despre acest bărbat, și despre rolul său ca bărbat de politică și de stat. —

Fără îndoială, că el aparține seclului XIX alătura cu figurile marcante ale lui *Napoleon III*, *Gladston*, *Cavour*, *Bismarck*, *Disraeli* (*Beaukonsfeld*), *Gambetta*, *Thiers*, *Fery*, *Gorciacow*, *Andrassi*, *Castelar*, *Brotian* și *Stambuloff*. —

Ca unul, crescut în timpul de renaștere și de consolidare a multor state, a fost un întrepid politic și un revoluționar



oportunist, cu o diplomatie pre față pentru țara sa; — cu vederi originale și fapte energice fără genare, — de unde el ca și Bismarck și Garibaldi și-a atras asupra sa *pre cum de la unii cea mai mare admirățiune*, întocmai *de la alții* cel mai mare odii și dispreț. —

Pentru patrioții sei italieni, dânsul dinpreună cu Garibaldi a fost cel mai principal factor și actor pentru toate întâmplările, *resturnările* sau loviturile de constituțiune vigente, în a doua jumătate a vécului, ce s'a stîns.

Cu liberalii, a făcut, întru adevăr Crispi, lucruri mari și admirabile. Revoluțiunea siciliană, înscenată pentru căderea Burbonilor în Neapolea — în fond a fost opera sa.

Nu puțin conlucra Crispi și la *opera de unire a Piemontului*, dinpreună cu alții pre cale diplomatică. El a operat ca jurnalist fervid și înfocat din Turin, din Paris, — aprînșind în Italieni, focul de libertate și patriotism.

În unire, cu cei mai renumiți bărbați ai idealului de unire piemontez, a luptat dânsul în șirurile de frunte, pentru o *Monarchia italiană*, prin ce se strică în urmă și cu amicul seu de mai nainte — cu *Mazzini*.

Parlamentul italian, la care el deja aparținea din a. 1861 îl alege pre Crispi la 20 Novembre 1876 de președinte și doi ani după aceea, a fost incredințat de Ministeriul *Depretis* cu portofoliul esternelor.

Sub ocârmuirea sa, sunt de marcat, mai cu samă *patru evenimente* interesante: Mórtea lui *Victor Emanuel* și suirea pre tron alui *Umberto I.* Mórtea pontificelui *Piu IX* și alegerea cardinalului *Pecci* ca papă sub numele: *Leone XIII.* —

Cea mai însemnată operă a sa în ministeriul seu din 1887—1891 este aderința sa la *Tripla alianță*: — ér în al treilea și cel mai din urmă ministru al seu Stéua gloriei și aureola iscusinței i-se întunecă prin desastrul ce l'a suferit generalul *Baratieri* în Martie 1897 în lupta de la *Adua*. Din acest timp se retrage cu totul dela politică și trăiesce ca un retras, ce și-a trăit vécul, în *Villa Lina* din Neapolea.

Crispi, a fost fără îndoială un naționalist și patriot bun; — el însă a aderat, în opusețiune cu marele Cavour, nu spre *Francia* și *rassa latină*, ci spre Germania și Austro-Ungaria; de aceea el a fost văduț de cătră mulți nu cu ochi buni în Francia și în Italia. Politica este sciința viitorului și a oportunistului, de unde se miră nu fără drept istoria, de omenși și de țeri, ca în politică fac transacțiuni și alianțe pre conta politice și nu țin samă de rassă, ci mai mult de gravitatea situațiunii și de fondul inprejurărilor. Căci pentru ce *Mireea* cel bătrân, a lăsat cu testament fiului seu, ca să se alipescă mai mult de *Turci*, ca de *Crescini*? Esemple sunt destule!...

Crispi înse, a fost un dușman al papatului, al preoțiunii și al instituțiunilor catolice.

Deși despre el se spun multe în privința ideilor sale religioase, totuși se afirmă, că familia sa a fost crescută în ideile cele mai frumoase ale bisericei catolice, de unde în zilele cele mai grele ale morbului lui Crispi se dice că acesta a cerut să-i pună lângă dânsul *crucifixul*, ce atârna pe părete la capul seu. — Ceea ce, se susține de unele foi, cum că el la rogarea, se primescă S-ta ercharistiă — viaticul — ar fi răspuns, că dânsul se va împăca *singur cu Dumnezeu* seu, în *mod personal*, este — sub întrebare.

Crispi, a întreținut ani de alungul *relățiuni personale*, și pre când era Ministru președinte, cu mulți prelați, precum și cu cardinalul *Hohenlohe*; ma el, cu *Dona Lina*, cu carea trăise în căsătorie ne bisericească, s'a căsătorit bisericesce mai nainte cu câțva ani. —

Cu toate acestea. Crispi, ca unul, ce s'a alipit de biserică

ma a persecutat instituțiunile ei și a fost contra dominățiunii papale, va rămânea o figură pre paginile istoriei, alături cu cei, ce s'au stîns din lume, lăsând în urma lor compătimirea din partea unei Puteri și Societăți grandioase — din partea bisericeii lui Christos, temeiul păcii și a fericii popoarelor, tribunalul cel mai just și respectuos înaintea fiilor seculului... a acelei Societăți de pace, care a deplâns și deplânge scôla. în care s'au născut și educat omenși ca Vailand, Ravachol (Königsstein.) Caserio, Lucheni et Bresci!...

## SCIRI MĂRUNTE.

**Fidanțați.** Dl. *Alexandru Țintariu* cu D-șora *Ghizela Ghinorgiciu*. Felicitările noastre.

**Himen.** Aureliu Bungardean teolog absolut și Amalia Bud fac cunoscută cununia lor, ce se va celebra Duminică la 29 Septembrie st. n. a. e. la 3 ore p. m. în biserica gr.-cat din A.-Hașirașiu.

**Sânțirea bisericeii gr.-or. române din Galați**, care se va îndeplini de cătră Exelenția Sa Inalt Prea Sântitul Domn Ioan Mețian Archiepiscop și Metropolit, la 27 Septembrie st. n. 1901, începul la 8 ore a. m. după sevîrșirea actului la 2 ore p. m. urmază Bachet în sala scôlei confesionale. La 8 ore sêra petrecere cu joc în sala scôlei confesionale.

**Nou Ministru comun de rêsboiu.** în locul lui *Krieghammer*, care a dimisionat se desemneză *F. Z. M. br. Waldstätten* inspector supremal artileriei.

**Bancnotele nouă de 10 corone** sunt puse în circulare.

**Regele și Regina României** au plecat în 1. Septembrie din Sinaia pentru streinătate. Ajungând în Viena au depus o cunună pre sarcofagul Reginei Elisabeta. —

**Archiepiscopul de Agram Dr. Posiloviciu**, cu ocaziunea jubileului seu de 25 ani în episcopia, a donat 70.000 corone pentru biserica și scopuri culturale.

**Crucea lui Leone XIII.** Pre „*Monte Capreo*“ lângă *Carpineto*. sa sântit și desvelit la 28 August „*urzașia cruce*“ alui Leone XIII. St. Părinte a fost însciințat despre acesta serbare prin „*porumbi epistolari*“, cari după 15 minute de la demiterea lor au și sosit în grădinile Vaticanului cu scirea la St. Părinte. Epistola a fost scrisă în versuri: Ecă cele dintăiu două.

„*Victrix nunc Cristi, Capreo crux fulget abalto,*  
„*Et tibi, Magne Leo, nuntia grata fero.*“ —

† **Necrolog.** În 3 Septembrie n. a repausat v. protopopul Almașului — diecesa Blașului — Basiliu Poruț în etate de 83 ani. —

**Ioan Laslo**, Archidiaconul Clușului a repausat în Clușiu la 28 August. n.



POSTA \* \* \*

\* \* \* REDACȚIUNEI.

La mai mulți Cu părere de reu numerî din trecut nu mai avem decât din cari au apărut sub noua administrație a „Rev. II.“ deoarece sub vechea administrație nu sau tipărit numeii întrecători. Acelor ce au solvit prețul abonamintului până la espedarea numerului 13—14 lis'au trimis.

**D-lui Ab. nr. 2053.** De pe anul acesta nu sunteți datorî cu nimic, în speranța că îi binevoi a abona „Rev. II.“ pre anul viitor întreg și i-ți recomanda la mai mulți prieteni și cunoscuți ai D-vostre. Găcitura de D-șora Aneta o vom publica cât de curund.

**D-lui G. Șeulean în Felsófia**, fôia vis'a trimite regulat a fost numai greșeală.

**D-lui Ion Iunian, Periș (România)** fôia ț-i-o trimitem regulat și sperăm că nici D-ta nu-ți vei uita de noi.

**D. Ant. Popp. „Nostalgie“**, va urma; „*Uncei Domne*“ înse nu.

**Cătră On. cetitori:** La unele deslegări de găciturî se vor sorta și premii frumoase și tolositóre între deslegători de găciturî, cari ne întărđiat își vor trimite deslegarea.



Compactoria și prăvălia

## F. STOLZENBERG

BISTRIȚA (Besztercze), piața mare.

Se recomandă pentru efeptura tuturor lucrărilor de compactorie modernă, *dela cele mai simple până la cele mai fine legături de lux*, pentru **cărți de scôlă, cărți bisericesci și de rugăciuni** etc. etc.

Asemenea recomandă on. p. prăvălia sa bine aranjată cu tolfelul de **requisite de scris, de desemn și de cancelariă, cărți comerciale, cărți de scôlă, caiete de scris, notese, penițe de scris, ceruse, tăblițe, casete frumoșe și hârtii de epistole** etc. etc.

Mare deposit de tipărituri.

## REVISTA ILUSTRATĂ ENCICLOPEDICĂ GAZETA SĂTEANULUI.

Anul al 18-lea

Ese din 1884, sub direcțiunea lui C. C. Datculescu la 5 și 20 a fie-carei lună.

10 Lei Abonamentul pe an la ediția pe hârtie obicînuită

20 Lei Abonamentul pe an la ediția pe hârtie velină.

Abonamentele încep de la N-o 1 a fie-cărui an (5 Februarie) și se plătesc înainte. Cu numărul nu se vinde „Gazeta Săteanului“ și nici planșele colorate.

Redacția Administrația și Tipografia:

București, 117 Calea Victoriei, colț cu str. Banului.

## Arbori și Arbusti

roditori, floriferi și de umbrire

de la Pepiniera C. C. Datculescu din Slobozia-Galbenu (jud. R-Sărat).

30 hectare de cultură specială.

Catalogul, împreună cu modul d'a se planta, se trimete la cerere adresată Magasinului Datculescu 117 Victoriei, București

Semințe de Cereale selecționate și alte produse, de la Ferma lui C. C. Datculescu din Slobozia-Galbenu.

Espeđițiunile se fac franco vagon Gara Făurei pentru Muntenia, er prin R.-Sărat pentru Moldova, in **saci cu plumbul de garanție al Fermei**. Dacă nu se trimete saci se pun noi mușama cu adaos de 1 leu, carî devin proprietatea cumpărătorului. Costul se plătesce la comandă.



CEL MAI MARE DEPOSIT de tot felul de **păpuți** pentru **bărbați, dame și copii** cu cele mai ieftine prețuri, la

## CAROL J. GOTTSTEIN

BISTRIȚA, piața mare (lângă magistrat.)

Singura vinzare de **galoci și păpuți** pentru **zăpadă**, tot felul de **păpuți** pentru **casă, Lawn-Tennis, pentru bicicliști și pentru promenadă**.

**NOU A SOSIT!** — cea mai elegantă și modernă calitate de **păpuți** de **tomnă și ernală**. In ce priveste calitatea bună se garantează.

Comandele după măsură se efectuează elegant, solid și după **moda cea mai nouă**. Specialist în toate mărimile de **păpuți pentru cei bolnavi de picioare**.

### Isvor ieftin

pentru însemnarea și procurarea  
urnătoarelor:

Cărți pentru școlă și privați,

Recusite de scris și desemn,

Recusite de cancelare —

Hârtii de epistole, cuverte,

Casete, etc. etc. —

Albumuri pentru fotografii,

A bumuri pentru ilustrate,

Albumuri pentru poesii, etc.

Cu cele mai ieftine prețuri!

**M. Binder,**

Bistrița, piața mare (Kornmarkt).

## Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

Aducem la cunșcința on. public acesta nouă tipografiă, provădută cu cele mai bune mijloce tehnice, aranjată după stilul cel mai nou unde putem esecuta ori-ce lucrări aparținătoare artei tipografice în cel mai scurt timp, precum:

Tipărituri de bancă,  
BILETE DE VISITĂ

Cărți și broșuri,

Foi periodice,

Bilete de logodnă,

Invitări la nuntă,

**ANUNȚURI,**

Registre,

**BILANȚURI,**

Compturi,

PREȚURI-CURENTE

Cuverte,

Anunțuri funebreale,

**CIRCULARE.**

Comandele se esecută prompt, cu acurătetă, cu cele mai eftine și mai moderate prețuri.

Tipografia A. Baci

Bistrița, str. Lemnelor 44.

## „BIBLIOTECA SATENOLUI“

a apărut Nr. 1. și  
cuprinde o mulți-  
me de balade alese

Se pte procura dela autorul T. A. Bogdan inv. și dela Administrația „Rev. Ilustr.“ in Bistrița.